

EUGENIU COȘERIU: ABSURDITATEA ESENȚIALĂ

Mihai CIMPOI

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

Ceea ce se poate spune în mod ferm, ținând cont și de posteritatea critică, este că *ipostaza de literat*, concretizată în poezii, proze scurte și eseuri, nu este eclipsată de monumentală sa operă lingvistică.

Deși preocupările sale literare sunt pasagere, fără o continuitate în timp, ele cunosc, însă, momente de realizare estetică indubitabile, anumite accente programatice și o încadrare sincronică în mișcările artistice ale secolului al XX-lea, Eugeniu Coșeriu a făcut și traduceri din proza bulgară și romane polițiste din mai multe țări.

Un prim moment al afirmării ca poet și eseist consfințit și de colaborarea la *Jurnalul literar* al lui George Călinescu, îl atestă aderența la modul intelectual al Lyrei sub evidenta marcă paradigmatică a lui Lucian Blaga și Ion Barbu.

Cel de-al doilea moment peremptoriu este marcat de *cultivarea absurdului* într-o formulă apropiată de cea a prozei kafkiene și dramaturgiei ionesciene.

O notă caracteristică, depistabilă în proză și poezie deopotrivă, este prezența toposului *înstrăinării*, asociat izomorfic cu cel al *predestinării*, sugerată – amândouă – de îndepărtarea de vatra basarabeană.

O neliniște permanent penetrează creația sa, generând o tonalitate elegiacă, o colorare existențială, prezentă și în simbolistica *frigului* (a *Lupului*).

Lui G. Călinescu, care-l găzduiește cu poezii și eseul despre *Dadaismul poporan* (dadaismul ilustrat de folclorul copiilor) în *Jurnalul literar*, îi datorăm și prima consemnare portretistică a lui Eugen Coșeriu, care era și student al profesorului Călinescu la Facultatea de Litere a Universității din Iași: „... Preatânărul basarabean Eugen Coșeriu, turbulent, dar lesne orientabil în toate ramurile culturii”.

Această fulminantă consemnare a calităților debutantului cu poezii în română și în latină și cu eseuri este o dovadă a recunoașterii înscrierii sale într-o tradiție care merge în „sus și în jos”, în sensul încadrării în literatura

universală (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, București, 1983, p. 969-970).

Credem că o atare încadrare Eugeniu Coșeriu o va face temeinic în proza sa, care anticipează literatura absurdului. Să precizăm că, la el, nu e vorba de o absurditate a situațiilor, uneori sugerată prin tonul glumeț, ci de o *absurditate esențială*, pe care o distingea în *Jurnalul* său și în *Mitul lui Sisif* Albert Camus.

Toate frazele frumoase despre suflet sunt inutile atunci când ajungem la moarte și la sentimentul nostru în legătură cu ea: „Acest aspect definitiv și elementar al aventurii formează conținutul sentimentului absurdului. În lumina mortală a acestui destin apare inutilitatea. Nici o morală și niciun efort nu pot fi justificate apriori în fața matematicilor sângeroase sub al căror semn stă condiția noastră (Albert Camus, *Fața și reversul*, București, 2006, p. 123).

În opinia autorului *Ciumei* o situație catastrofală este privarea de viața individuală. Or „absurditatea esențială a acestei catastrofe nu schimbă nimic din ceea ce este”: „Ea generalizează absurditatea ceva mai esențială a vieții. O face mai imediat și mai pertinentă”. Dacă războiul ăsta poate avea un efect asupra omului, aceasta constă în a-l întări în ideea pe care și-o face asupra lui. Din momentul în care războiul „este”, orice opinie care nu-l poate integra e falsă” (Albert Camus, *Carnete*, București, 2002, pag. 99).

Personajele prozelor lui Eugeniu Coșeriu, puse în fața unor astfel de situații catastrofale, ajung anume la sentimentul că absurditatea „este”, că nu există nicio altă variantă a percepției ei decât a *realității* existenței ei.

În lumina acestei afirmații camusiene, putem considera că Eugeniu Coșeriu este pătruns, în discursul său filosofic, de absurditatea esențială a existenței, crezând că intonează un „cânt trist și rănit ca o carte cu filele rupte”: „Poate că-s adormit în somn/ letargic de veacuri/ Undeva departe s-au și tipit stelele;/ Joacă acum, joacă în gându-mi ielele,/Ca uneori, când e noapte cu lună,/ pe lacuri.//Cânt însă trist și rănit ca o carte/ cu filele rupte/ Fără să vreau m-au zăpezit/ amintirile, / Popi aud, pe nas cum citesc/ psaltirile/ Oameni prin minte-mi trec cu/ fețele supte. // Iată merg nesimțit și fără de samă,/Printre panici care și-au risipit florile/ să mai aștept, să vii, să-mi redai/ comorile?/ Magice voci de cocor din/ adolescență mă cheamă” (*Proverb*)

Sentimentul de absurditate esențială e generat, astfel, anume de situația catastrofală a pierderii individualității, poetul fiind cuprins de panici și sesizând că „merge nesimțit și fără de samă”.

O problemă a receptării criticilor de azi a operei literare a lui Eugeniu Coșeriu este stabilirea modelelor urmate. Adrian Dinu Rachieru e convins că

este un elegiac de speță romantică, ce respectă cu sfințenie convențiile estetizante, tiparele clasiciste, preocupat grijuliu de armonie și disciplină” (observația o făcea și Alina Ciobanu), fiind atras – pe de altă parte - de „bufoneriile și sonoritățile unor formule „magice”, vidându-și sensul și pendulând între jovialitate și abscentitate”. Ludicul, hazardul și absurdul de stirpe dadaistă (despre „dadaismul poporan” am văzut că scrie în *Jurnalul literar*, nr. 49, 1939) vor marca începuturile sale literare (Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București-Chișinău, 2010, p. 121).

Într-un portret sinteză, Eugen Munteanu detectează mai multe surse modelatoare: neorealismul italian dominant în epocă (conform și consemnării lui Cornel Mihai Ionescu), în special din Dino Buzzati, teatrul lui Eugen Ionescu, proza lui Mircea Eliade și Franz Kafka, acesta din urmă fiind punctul de reper cel mai sigur, despre limba căruia scrie un studiu (aspectul „stilistic” (afectiv), „logic” și „literar”) (Dicționarul general al literaturii române, C, ed. a II-a, București, 2016, p. 689).

Evident este și impactul recunoscut de el însuși al poeziei intelectualiste și ermetice a lui Ion Barbu, și cel nerecunoscut, al lui Blaga, pe care de altfel îl traduce în italiană: *Arta e valore* și *Orizzonte e stile* (ambele, 1946 în colaborare cu Mircea Popescu).

Oricum, aceste modelări, relevabile sau doar ipotetice, denotă o sincronizare evidentă cu mișcările literare din epocă și un remarcabil talent epic și liric.

*Comunicare ținută în cadrul Conferinței internaționale „Filologia modernă: realizări și perspective în context european” cu genericul „Eugeniu Coșeriu: 100 ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori”, organizat de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (7-8 octombrie 2021).

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.